

Streszczenie

W artykule opisano zarys tajną służbę późnego cesarstwa rzymskiego i wczesnego cesarstwa bizantyjskiego (koniec III–początek VIII wieku) jako prekursorkę współczesnej polskiej służby specjalnej – Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Funkcjonariusze owej późnoantycznej służby byli nazywani *agentes in rebus*, tj. „działający w sprawach”.

Jednym z obszarów aktywności *agentes in rebus* było informowanie cesarza i jego najbliższych współpracowników m.in. o działalności urzędników cywilnych i wojskowych oraz osób prywatnych mogącej stanowić zagrożenie dla władzy cesarskiej. Jeśli można wskazać we współczesnej Polsce instytucję, której kompetencje obejmują coś, co w dzisiejszych realiach można nazwać *cura agendarum*, niewątpliwie będzie to Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Po pierwsze z tego powodu, że funkcja *cura agendarum* odnosiła się najwyraźniej do sfery, którą według dzisiejszej terminologii należałoby nazwać bezpieczeństwem wewnętrznym państwa. Po drugie funkcję tę można przyrównać, nie zapominając o różnicach wynikających z kontekstów historycznych, do kompetencji ABW odnoszących się do rozpoznawania zagrożeń godzących w bezpieczeństwo wewnętrzne państwa oraz jego porządek konstytucyjny. Po trzecie funkcja *cura agendarum* obejmowała najprawdopodobniej też działania, nazywane obecnie kontrwywiadowczymi, realizowane w głównej mierze przez ABW. Po czwarte *agentes in rebus* ścigali sprawców najcięższych przestępstw skierowanych przeciwko państwu, co również leży w kompetencjach ABW.

Podobieństw między *agentes in rebus* a Agencją Bezpieczeństwa Wewnętrznego można się doszukiwać również w „sekretnym” sposobie działania *agentes*, co kojarzy się z niejawnymi czynnościami operacyjno-rozpoznawczymi prowadzonymi przez funkcjonariuszy ABW. Ponadto *agentes in rebus* funkcjonowali w ramach struktury administracji cywilnej (tj. niewojskowej), używając jednocześnie „stopni wojskowych”, a wykonywane przez nich zadania dotyczyły raczej sfery cywilnej niż wojskowej. W tym sensie *agentes in rebus* można uznać za pierwszą „cywilną służbę specjalną” w historii państw europejskich.